

Славен Радовановић

ПРОЗА О ВИЛИНСКОМ СВЕТУ

(Тамара Лујак *Вилина њланина*, књига приповедака,
“Бранко Миљковић“, Књажевац, 2006)

Ово је прва књига младе ауторке, Тамаре Лујак, чија је проза објављивана по зборницима и антологијама СФ прича од 1999. године. До сада је у домаћој књижевној периодици објављивала дужи низ прича, од којих су неке преведене на пољски.

По својој основној књижевној вокацији Тамара Лујак припада реду аутора фантастике. Ипак, за сада, ову констатацију бисмо морали узети условно, барем кад је ова књига прича у питању, због књижевних иновација које ауторка спроводи у својој реализацији фантастичког поступка унутар проседеа једанаест прича своје књиге. Ако прихватимо чињеницу да је фантастично (у СФ-у) оно "што апсолутно нема везе са тренутном или спознајном историјском стварношћу", али има "схватљивост књижевног поступка" и све битне елементе стваралачког чина - онда би се проза "Вилине планине" нашла негде између фантастичног књижевног модела и "преузетог" света бајке, кога наслућујемо, али који је доживео ауторско прекомпоновање, пре свега, у својим садржајима. Овим основним ауторским процесом индивидуације већ постојећих древних творевина, као књижевних предложака, Тамара Лујак је успела да реализује сопствене ауторске бајке. Наиме, симулирањем и местимичним преузимањем сижеа више познатих легенди, митова и народних прича, свдећи их у својој фабули до непрепознатљивости; мењајући особине и функције јунака које знамо као класичне у ново стање сопствене ауторске прозе (слично Борхесовој сигнатури измишљених, или делом измишљених библиотека), Тамара Лујак је декомпоновала и наново компоновала основне садржаје својих прича.

У даљем аутентичном симулакруму препознајемо демистификацију (и стварање поновне ауторске мистификације) свега онога што је, на пример било "свето" за Грима, Андерсона или Криова. У општем стереотипу бајке и легенде, свет вила углавном је одвојен од света људи. Виле у додиру са светом људи убијају младиће, или их претварају у животиње. У бајковитој прози Т. Лујак виле младиће кушане еротским страстима и изазовима љубавних пожуда не кажњавају за преступе које ови још нису учинили, већ учествују у њиховој иницијацији зрелости; чак с њима градећи нов град са значењем новог живота (у причи "Дубрава"). Кад смо већ код ове приче уочавамо у њој једну одличну синкретичку мотивацијску спиралу у њеном садржају, коју је Т. Лујак успешно спровела до краја. Наиме, бројност вила је евидентна и њих јунак види у околностима које нису искључиво вилинско коло, затим оне су индивидуализоване с јасним улогама и имају имена која се огледају у митским представама историје: Равијојла, Јерина, Коса... Дроф, морнар који је долутао, припада странцима, авантуриста је и жели једну од вила. Та би га жеља и сусрет с вилом (у неком од класичних бајки) стајала главе, али га аутор "Вилине планине" ставља у садржају ове приче у "историјску функцију". Тако да Дроф, сада у новој улози, заједно с вилама мири дошљаке и староседеоце (то је већ траг историјског времена), да би на крају помирили људи и виле градили нове зидине града спајајући новоподигнуте на гребенима са старим на обали: тако настаје Дубровник. Ауторским приступом Тамара Лујак је уобличавала садржај ове приче од разграђених елемената бајке представљен вилинским светом, потом натрухама историјског у причи (око освајања обале Јадрана, када највероватније име Рагуза бива промењено у Дубровник), и легенде о настанку града Дубровника која је у овом изворнику далеко краћа (у случају "Вилине планине" градили га људи и виле, а Дроф као главни јунак од виленика, човека који вилени то јест лута, постаје вилаш што ће рећи човек који је могао с вилама).

У бајци не постоји ништа апсолутно измишљено већ увек постоји нешто што се, на неки начин, сигурно одиграло а што је у самој бајци преживело, а то што је преживело то је есенција целог догађаја који се догодио у примордијалном времену - покушавамо да интерпретирамо основну мисао Кевендиша из његове култне студије "Значење бајки". У својој прози Тамара Лујак као да је суштински била на трагу овог промишљања: ни у њеној ауторској бајци није све апсолутно измишљено - тако се дошло до позиције која садржај ове књиге позиционира на граници фантастичног.

Књига "Вилина планина" за нас (у овом просуђивању) има две битне приче које су, рекли бисмо, кључеви за даље разумевање њеног целокупног поља значења. Прва прича је, свакако "Вилина планина"

по којој је насловљена ова књига. А друга је под насловом "Мојре". Истина, још се једна прича из ове књиге чини незаобилазном (прича "Завет"). Али се у случају преузимања мотива за књижевну иновацију (у питању је материјал древне легенде из времена с краја паганије и уласка у хришћанску цивилизацију на јадранским обалама и улоге светог Влаха у покрштавању пагана), показала пресудном чињеницом да се одавно догодила књижевна симбиоза света легенде и житијског: све око помена светог Влаха. Тако да је стваралачко присуство иновације Т. Лујак у "Завету" мање уочљиво.

Међутим, због што јаснијег књижевног суда око кључних прича ове књиге - морамо да наведемо три краће прозе, које јасно указују како Тамара Лујак успева да сведе све појединачне симболе легенди у делту књижевног значења и да им тиме да лични стваралачки печат. Реч је о "Мазару", "Госпи од Шкрпјела" и "Зорилу". Они су, то је очигледно, у свом основном хабитусу мешавина митова и легенди из примордијалних времена. У првим двома крију се највероватније краће локалне легенде о настанку Бококоторског залива ("Мазар") и Пераста са околним острвцима ("Госпа од Шкрпјела"). Док је у "Зорилу" присутан мит о човечанству које у предувјалним временима почиње да схвата стварање видљивог света: првотног одвајања дана од ноћи. Ауторским поступком у коме углавном доминирају драматуршки распоређени љубавни мотиви, ауторка успева да разгради преузету грађу и да продужи радњу и време трајања фабуле у својим прозама. Тако је читљивост и лака схватљивост древног догађаја стављена у функцију модерног у литератури са јасним ауторским предзнаком.

Језик "Вилине планине" јесте језик легенде, он је остао у свим ауторским напорима да продужи и испуни садржајима обе кључне прозе ове књиге: и "Вилину планину" и "Мојре". Зашто је Т. Лујак пристала да језиком легенде исприча своју причу? Један од основних разлога лежи у форми и значењу: да би модел ауторске бајке био остварен морао се симулирати древни језик легенде. Ируфон, главни јунак "Вилине планине", доживљава авантуре кроз иницијације; открива триста шездесет и пет извора (и побеђује исти број личних страсти), напушта своју стару природу. Због цареве кћерке улази у искушења са вилама које му помажу у његовој катарзи. У предувјалним временима, вели Мирче Елијаде, између света мита и света природе са човеком у њој владао је знак једнакости и лежао је у древној алхемијској реторти (Мит и збиља). Још боља илустрација за овај Елијадеов став је прича "Мојре" у којој су дубоко скривене неколике древне поруке. Одлично је надомештен и скривен древни ирански мит о појави Митраизма: стварност која је наступила у дубинама Азије после нестанка матријархата; потом појаве житарица,

винове лозе и бика као свете животиње. Тамара Лујак успева да причањем породичне драме: између оца, изгнаног сина и неморалних кћерки све ово ауторски исприча и књижевно уобличи.

И на крају, могло би се закључити: да у свим формалним захватима и иновацијама садржаја проза "Вилине планине" Тамаре Лујак има доста тога од постмодерног поступка. Али тај поступак је у функцији фабула, места и времена у радњама ових прича (све је као армиран бетон) и не би требало да нас ставља у дилему: Да ли је ова ауторка хтела да прати књижевну моду изабравши древну грађу као књижевни материјал, или да направи добру причу? Ипак, ово друго је убедљивије - јер су ово несумњиво јасне и добро исписане, модерне прозе у првој књизи прича "Вилина планина" Тамаре Лујак.

Санда Вулетић: *Слика*